

- A. J. Gurevič: Problemy genezisa feodalizma v Zapadnoj Evrope (Problemer vedr. feudalismens oprindelse i Vesteuropa). Moskva, Izdatel'stvo »Vyšaja škola«, 1970. 223 s. 62 kopek.

Professor Gurevičs bog om den vesteuropæiske feudalismes oprindelse er specielt skrevet for sovjetiske historiestuderende, så de ikke blot kan blive gjort bekendt med grundfæstede sandheder, men også med nye problemer og de såkaldte »hvide pletter« på landkortet, der siges undertiden at skjules for dem. I indledningen understreger Gurevič, at hans grundlæggende idé er, at det middelalderlige samfund på et hvilket som helst trin karakteriseres af en polygen samfundsstruktur (mnogoukladnost') og en brogethed af sociale og økonomiske former; denne polygene samfundsstruktur er et uforanderligt og vigtigt træk (s. 16–17). Samtidig polemiseres der imod, at man altid benytter Frankrig (området mellem Seine og Loire) som feudalismens typiske land, og at udviklingen i alle andre lande sammenlignes med Frankrig (s. 10).

Bogen er inddelt i tre hovedafsnit og diverse underafsnit. 1) Ejendomsproblemet i den tidlige middelalder (med underafsnit om allodialgods og *feudum* samt rigdom og gaver i barbarsamfundet), 2) Individ og samfund i den tidlige middelalder (sædvane og ritual efter de barbariske love samt menneske og socialgruppe i barbarsamfundet) og 3) Nogle aspekter af feudaliseringsprocessen (fra frihed til afhængighed og »den ufri frihed«). Det skal her bemærkes, at ordet barbar åbenbart er brugt i den klassiske betydning, d. v. s. om germanerne.

Gurevič lægger i sin undersøgelse f. eks. af ejendomsbegrebet i det feudale samfund i højere grad vægten på relationer mellem personer og persongrupper end på de rent materielle faktorer (f. eks. s. 40), og han kritiserer den i visse sovjetiske lærebøger udtrykte opfattelse, at feudaleren havde fuld ejendomsret til produktionsmidlerne (s. 51, note 1), ligesom han afviser den hyppigt benyttede betegnelse for forholdene i Østeuropa i 1400- til 1700-tallet: Det andet livegenskab; Gurevič anser nemlig dette livegenskab for det første og det eneste i europæisk historie (s. 52). Man kan således ikke være i tvivl om, at bogen er polemisk. En bemærkning om, at Fr. Engels har benyttet videnskabelige bøger, hvis forfattere ikke har fremlagt en tilstrækkelig grundig forklaring på de tidlig-middelalderlige fænomener, der beskrives, (s. 147) er formentlig ret usædvanlig i sovjetrussisk historisk litteratur. Det er velkendt, at Gurevič har foretaget en omfattende forskning indenfor angelsachsisk og vestnordisk historie (jfr. anmeldelsen af hans Norgeshistorie s. 228–31), og hans fortrolighed med germanske og vestnordiske kilder er tydelig. Den kommer bl. a. frem i det velkrevne afsnit om rigdom og gaver.

I sin konklusion gør Gurevič opmærksom på, at han ikke har defineret feudalt begreb, idet han går ud fra, at den opmærksomme læser selv har

forstået, hvilken opfattelse, der ligger til grund for bogen. Baggrunden for denne udtalelse er, at forfatteren ikke føler sig dækket ind bag den i den sovjetiske middelalderforskning almindelige understregning af modsætningen mellem store landbesiddere og små bønder samt benyttelsen af ikke-økonomisk tvang. Han mener, som nævnt ovenf., at relationer mellem personer i det tidlig-feudale samfund var vigtigere end relationer af rent tingslig karakter, skønt disse relationer – ligesom modsætningerne i produktionsforholdene – også findes i andre samfundsforhold end feudalismen (s. 220–221). For de sovjetrussiske læsere, som bogen jo er bestemt for, er dette feudalt begreb ukonventionelt. Derimod har Gurevič intet imod på tryk at bestemme selve oprindelsen af feudalismen. Den starter i et samfund, der har gennemlevet en dyb social og åndelig krise, d.v.s. barbarernes møde med det romerske rige, deres overflytning til de erobrede provinser og endelig deres overgang fra hedenskab til kristendom (s. 162 og s. 197). For anmelderen, hvis kendskab til sovjetrussisk historieforskning desværre kun er forholdsvis begrænset, har bogen været interessant læsning, men i dens polemiske udformning virker den lidt som en reaktion oven på det i enhver henseende smukke arbejde om Norges tidlige middelalder.

Uheldigvis for Gurevič vakte hans bog alvorligt mishag hos en del af hans fagfæller og hos de overordnede myndigheder, ikke mindst fordi den af Sovjetunionens ministerium for højere undervisning var forsynet med et »imprimatur« som lærebog for studenterne ved de historiske fakulteter. Bogen udkom i begyndelsen af året 1970, men på et fællesmøde 22. maj af katedrene for russisk og vesteuropæisk feudalisme ved Moskva universitets historiske fakultet, indkaldt på ministeriets foranledning, tog mere end en halv snes personer ordet (Mødereferatet er gengivet i *Voprosy Istorii* nr. 9/1970. s. 154–67). En enkelt synes at have støttet Gurevič – der ikke selv var indkaldt til mødet – men ellers var de kritiske røster fremherskende. Flere vendte tilbage til det uheldige i, at bogen var udkommet som lærebog, idet den kunne forvirre studenterne. Således kan man ifølge docent G. N. Anpilogov ikke indføre nye opfattelser og hypoteser i lærebøger eller populærvidenskabelig litteratur uden, at de har været omhyggeligt bedømt af den videnskabelige offentlighed (anf. sted, s. 164). Man anbefalede derfor ministeriet at fjerne bogens godkendelse som lærebog, hvilket endelig skete den 13. juli 1970.

Gurevič har til en vis grad kunnet fortsætte sin studier indenfor sit interessefelt, bl. a. med en bog om middelalderlig kultur, *Kategorii srednevekovoj kul'tury*, 1972 og en afhandling om ejendomsbegrebet i højmiddelalderen (*Annales E.S.C.* nr. 3/1972, s. 523–547). Nok så vigtigt i vor sammenhæng er det dog, at hans resultater til en vis grad synes at være slået igennem i det nyeste bind af den store sovjetiske historiske encyklopædi. Under opslagsordet feudalisme finder man dels hans

bog i litteraturfortegnelsen, og dels træffer man synspunkter beslægtet med Gurevičs i beskrivelsen af den såkaldte tredje type af feudalismen, som bl. a. fandtes i Nordvesttyskland og Skandinavien (M. A. Barg: Feudaliszm, *Sovetskaja Istoričeskaja Enciklopedija*, bd. 15, Moskva 1974, sp. 19 ff., især sp. 22 og 25).

Jørgen Steen Jensen

Anne Riising: Danmarks middelalderlige Prædiken, Kbh., G. E. C. Gad 1969. 528 s.; 69.00 kr.

Dr. Anne Riisings disputats beskæftiger sig med et centralt emne indenfor dansk kirke- og kulturhistorie, Danmarks middelalderlige prædiken, et emne som forskningen hidtil kun i ringe grad har behandlet. Afhandlingen er resultatet af en betydelig arbejdsindsats og vidner om stor flid og megen lærdom. Om forf.s omfattende læsning og kendskab til den relevante internationale litteratur indenfor forskellige discipliner, filologi, historie, teologi etc., vidner også den imponerende litteraturfortegnelse.

Allerede under læsningen af det indledende kapitel om middelalderkirkens bestemmelser om prædiken har man en behagelig tryk fornemmelse af, at forf. virkelig kender sine kilder og omhyggeligt har gennemgået det omfattende, men spredte og tilfældigt bevarede materiale for at finde relevante oplysninger. Dernæst følger en fortegnelse over de bevarede prædikener og prædikensamlinger fra Danmarks middelalder, latinske og danske, trykte og utrykte, og efter et kapitel om bibelopfattelse og skriftfortolkning kommer så i kap. 4-5 det, som er bogens hovedindhold, en samlet systematiserende fremstilling af prædikenernes indhold. Vi får her en bredt anlagt skildring af prædikenernes kristendomsopfattelse og fromhed i vid forstand under en række forskellige aspekter. Ja mere end det, vi får indblik i middelalderens kultur- og samfundsopfattelse, livet i kirke, samfund og familie. En sådan skildring af middelalderens livsopfattelse har vi ikke tidligere haft. Jeg tror denne afhandling vil blive stående som et standardværk, en meget nyttig håndbog, når man vil søge oplysning om prædikenernes og dermed overhovedet om middelalderens religiøse litteraturs syn på dette og hint spørgsmål, og de udmærkede registre sidst i bogen vil være en meget nyttig hjælp for den, der i fremtiden vil bruge den på denne måde.

Naturligvis kan der også rettes kritik mod afhandlingen. Det er metodisk en mangel, at der ikke redegøres for, hvad der tidligere er skrevet om dette emne. Der gøres udmærket rede for den udenlandske litteratur om den middelalderlige prædiken, men hvad danske forhold an-